

TURİZM VE ÇEVRE (KAPSAMLI SINAV ÖZETİ)

BÖLÜM 1: TURİZM OLAYI VE GELİŞİMİ

A) Turizm Olayı ve Tanımı

1. Turizm Tanımı (Genel):

- İnsanların sürekli konutlarının bulunduğu yer dışına yaptıkları geziler ve gittikleri yerlerdeki geçici konaklamalarından doğan gereksinimlerinin (konaklama, yeme-içme, tur, alışveriş vb.) karşılanmasına yönelik faaliyetlerdir.

2. Turizm Tanımı (Modern):

- Modern çağda özgü bir "olay" olarak tanımlanır.
- Dayandığı Nedenler:

- Gittikçe artan hava değişimi, dinlenme ve eğlenme gereksinimleri.
- Doğa ve sanatla beslenen güzellikleri tanıma isteği.
- Ticaret ve sanayinin gelişmesi.
- Ulaşım araçlarının kusursuz hale gelmesi.

3. Endüstri Devrimi Sonrası Turizmin Gelişim Etmenleri (ÖNEMLİ):

- Bu etmenler turizmin dünyada gelişmesini sağlamıştır:
 - Boş Zaman Yaratılması
 - Ücretli Tatil Hakkı
 - Teknolojik Yenilikler (Özellikle ulaşımda)
 - Gelir Düzeyinin Artması
 - Kentleşme ve Nüfus Artışı
 - İnsan Ömrünün Uzaması
 - Sosyal Güvenlik
 - Seyahat Özgürlüğü
 - Turizm Bilincinin Oluşması
 - Kültür ve Eğitim Düzeyinin Yükselmesi

4. Bir Olayın Turizm Sayılabilmesi İçin Gerekli Öğeler:

- Seyahatin sürekli oturulan, çalışılan yer dışında gerçekleşmesi.
- Konaklama sırasında turizm işletmelerinin ürettiği ürün ve hizmetlerin istenmesi.
- Konaklamanın geçici olması.

5. Turizmin Sosyal Etkileri:

- Dünya ve bölge barışına katkıda bulunur.
- Eğitim ve kültür düzeyinin yükselmesine yol açar.
- Yabancı dil öğrenme isteğini artırır.
- Kırsal bölgelerin kentleşme olgusunu hızlandırır.
- Aile yapısı ve kadın hakları konusunda yenilikleri beraberinde getirir.
- Halkın ulusal ve kültürel değerlerle övünç duymasına neden olur.

B) Turistlere Hizmet Sunan Sektörler

1. **A. Doğrudan Turizm Ürünü Sunan Sektörler:**
 - **Konaklama Sektörü:** Oteller, moteller, apart oteller, tatil köyleri, pansionlar, devre mülk, kamp/karavan, marinalar.
 - **Ulaştırma Sektörü:** Havayolları, havaalanları, denizyolları, karayolları.
 - **Seyahat Ticareti Sektörü:** Tur operatörleri, perakendeci seyahat acenteleri, rezervasyon acenteleri.
 - **Cazibe Sektörü:** Temalı parklar, müzeler, ulusal parklar, doğal ve tarihi anıtlar.
 - **Destinasyon Düzenleyici Sektörler:** Ulusal/bölgesel turizm büroları, yerel danışma büroları, tanıtma vakıf ve dernekleri.
2. **B. Dolaylı Turizm Ürünü Sunan Sektörler:**
 - Herhangi bir konaklama üitesi bünyesinde *yer almayıp bağımsız* olarak işletilen yerler.
 - Örnekler: Kafeteryalar, restoranlar, diskotekler, gazzinolar, fuar merkezleri, golf kursları, gece kulüpleri, pub'lar, tiyatrolar, sinemalar, taksiler, hayvanat bahçeleri.

C) Türkiye'de Sektörel Gelişmeler (İstatistikler)

- **Çevreye Duyarlı Tesis:** 2025 Temmuz itibariyle 436 tesis. En fazla **Antalya** ilindedir.
- **Ulaştırma:** Ülkedeki ulaşım sektörü **karayolu** ağırlıklıdır. Ancak 2023'te yabancı ziyaretçilerin %75.7'si **Hava** yolu ile gelmiştir.
- **Seyahat Acenteleri:** Sayısı yıllar içinde sürekli artış göstermiştir (2023'te 15.678).

BÖLÜM 2: ÇEVRE VE TANIMLAR

A) Çevrenin Tanımı ve Boyutları

1. **Çevre Tanımı:**
 - Bir organizmanın hayatını etkileyen *fiziksel* ve *biyolojik unsurların* birleşimidir.
 - Veya: İnsan faaliyetlerini etkileyebilecek *fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal etkenlerin* belirli bir zamandaki toplamıdır.
2. **Çevrenin Öğeleri:**
 - **Canlı Öğeler:** İnsanlar, bitki örtüsü (flora), hayvan topluluğu (fauna), mikroorganizmalar.
 - **Cansız Öğeler:** İklim, hava, su, yer yuvarlığının yapısı.
3. **Çevrenin Boyutları (Şematik - ÖNEMLİ):**
 - **1. Fiziksel Çevre:** İnsanın fiziksel olarak algıladığı ortam. İkiye ayrılır:
 - **A. Doğal Çevre:** İnsan emeğine bağlı olmayan, doğanın kendi kendine hazırladığı çevre (dağ, ova, orman).
 - *Temel Özelliği:* İnsan elinden çıkmamış olması.
 - *İstisna:* İnsan eliyle yaratılan doğal görünümülü çevreler de (ağaçlandırma sonucu oluşan orman, baraj gölleri) bu kapsamda değerlendirilebilir.
 - **B. Yapay Çevre:** İnsanın bilgi ve kültür birikimiyle, doğal kaynakları kullanarak yarattığı çevre.

- *Temel Özelliği:* Tümüyle insan elinden çıkmış olması (kentler, yollar, binalar, gecekondular).
- *Not: Tarihi çevre*, yapay çevrenin özel bir parçasıdır ve kültürel mirasın aktarılmasında temel öğedir.
- **2. Toplumsal Çevre:**
 - Bir fiziksel çevre içinde bulunan insanların ekonomik, toplumsal ve siyasal sistemleri gereği yarattıkları *ilişkilerin tümüdür*.
 - Örnekler: Komşuluk ilişkileri, alışveriş, eğitim, çalışma koşulları, yöneten-yönetilen ilişkileri.
- *İlişki:* Fiziksel çevre ve toplumsal çevre birbirini tamamlar ve karşılıklı etkileşim içindedir.

B) Çevresel Kirlilik (Turizmin Olumsuz Etkileri)

1. Hava Kirliliği:

- *Nedenleri:* Taşıt egzoz gazları, sanayi dumanları, artan nüfusun oksijen tüketimi.
- *Turizmin Etkisi:* Havayolu kullanımının yaygınlığı (uçaklar) ve turist transfer araçlarının (otobüs vb.) yarattığı kirlilik.

2. Gürültü Kirliliği:

- *Tanım:* Hoşa gitmeyen ve kulağı tırmalayan ses.
- *Etkileri:* Stres, sinirlilik, tedirginlik, kan basıncı sorunları.
- *Kaynakları:* *Doğal* (yanardağ, rüzgar) ve *Yapay* (eğlence yerleri, mekanik sesler, trafik, sanayi).
- *Turizmin Etkisi:* Özellikle eğlence yerlerinin (disko, bar) neden olduğu gürültü; uçak ve transfer araçlarının gürültüsü.

3. Su Kirliliği:

- *Tanım:* Suyun yapısındaki mineral oranının, tat, koku, berraklılık gibi özelliklerinin bozulması.
- *Turizmin Etkisi:*
 - Turistik tesislerin atık sularının (kanalizasyon, deterjan) arıtılmadan nehir, göl veya denize verilmesi.
 - Gezi amaçlı deniz araçları ve gemilerden bırakılan yağ, petrol ve sintine atıkları.
 - Su ortamlarına atılan şişe, kutu gibi katı atıklar.

4. Toprak Kirliliği:

- *Tanım:* Temizlenmesi en zor, bazen olanaksız olan kirlenme şekli.
- *Turizmin Etkisi:*
 - Turistik tesislerin plansız saha kullanımı (yanlış yer seçimi).
 - Atıkların (çöp) çevreye yayılması.
 - Turizmin yarattığı **arazi talebi**: Verimli tarım alanlarının turistik tesis alanlarına (otel, golf sahası) dönüştürülmesi.
 - Doğal ve tarihi sitler, kamu ormanları üzerinde baskı yaratması.

5. Flora (Bitki) ve Fauna (Hayvan) Bozulması:

- *Turizmin Etkisi:* Turizm amaçlı kullanılan sahil bölgelerinde (örn. kirlenme, gürültü, yapılaşma) deniz hayatının ve karadaki hayvan/bitki türlerinin olumsuz etkilenmesi.

6. Küresel Isınma ve İklim Değişikliği:

- **Tanım:** Fosil yakıt tüketimi, sanayi, ormanların yok edilmesi gibi nedenlerle atmosferin doğal işleyişinin ("sera etkisi") bozulması ve yeryüzü sıcaklığının artması.
- **İklim Değişikliğinin Turizm Üzerindeki Etkileri (ÇOK ÖNEMLİ):**
 1. Buzulların erimesiyle su seviyesinin yükselmesi -> Kıyı sistemlerinin (plajlar) bozulması -> **Deniz-kum-güneş turizminin** olumsuz etkilenmesi.
 2. Kar yağışının azalması -> **Kış turizmi** imkanlarının etkilenmesi.
 3. Doğal kaynak kalitesinin düşmesi -> Salgın hastalık riski -> Turizm talebinin azalması.
 4. İklim koşullarının (aşırı sıcaklar) değişmesi -> Turist akımlarının (örn. güneşe hassas Kuzey Avrupalıların) etkilenmesi.
 5. Talebin deniz seviyesinden **daha yüksek ve yayla alanlarına** kayması. (Akdeniz kıyılarına taleplerde düşüş olabilir).
 6. Turistik ürünlerin **çeşitlendirilmesi zorunluluğu**.

7. Kültürel Çevrede Bozulma:

- **Turizmin Etkisi:** Turist kabul eden bölge halkın davranışlarına, yerel alışkanlıklara, gelenek-göreneklerine etki etmesi. Değerlerde değişim, sosyal gruplar veya turist-yerel halk arasında kültürel çatışmalar.

BÖLÜM 3: EKOTURİZM

A) Ekoturizm ve Tanımları

1. **Tanım (Ecotourism Society):**
 - Çevreyi koruyan ve yerel halkın refahını sürdürmen, doğal alanlara doğru olan **sorumlu turizm** olarak tanımlanır.
2. **Diğer İsimlendirmeler:**
 - Doğaya dayalı turizm, Yumuşak turizm, Özel ilgi turizmi, Yeşil turizm, Sorumlu turizm, Alternatif turizm.
3. **Kavramın Ortaya Çıkışı:**
 - Terim 1983 yılında **Hector Ceballos-Lascurain** tarafından ortaya atılmıştır.
4. **Temel Odak Noktası:**
 - Doğal ve kültürel kaynakların korunmasına katkıda bulunmak.
 - Yerel halka ekonomik katkıyı teşvik etmek.
 - Ekosistemin korunmasına katkıda bulunan, aydınlatıcı doğa seyahatidir.

B) Ekoturizmin Çıkış Nedenleri ve İlkeleri

1. **Çıkış ve Gelişme Nedenleri:**
 - Yerel halk için iş imkanları yaratması (tur rehberleri, park bekçisi vb.).
 - Ziyaretçiler için çevresel eğitim sağlama.
 - Toplumda artan çevre duyarlılığı.
 - Sürdürülebilir turizm anlayışının gelişmesi.
 - Turizmin kitle turizmi alanlarından farklı alanlara genişlemesi.

2. Ekoturizmin İlkeleri (ÇOK ÖNEMLİ):

1. Çevre ve yerel halk üzerinde **en az olumsuz etkiyi** yapacak kullanım tarzı.
2. Alanın doğal ve kültürel sistemine karşı **duyarlılığı ve bilinci artırma**.
3. Yasal olarak yönetilen alanların korunmasına **katkıda bulunma**.
4. Karar verme aşamalarında **yerel halkın katılımını** sağlamak.
5. **Yerel halka (ekonomik) faydalar** sağlamak.
6. Yerel halk için özel fırsatlar (istihdam) sağlamak; doğa turizminde **yerel halktan çalışanlar** kullanmak.

C) Ekoturizm Kapsamındaki Faaliyet Türleri

- **Ana Liste:** Yayla turizmi, Av turizmi, Kuş gözlemciliği (Ornitoloji), Botanik turizmi, Foto safari, Kamp karavan turizmi, Yaban hayatı gözlemciliği, Mağara turizmi, Sportif olta balıkçılığı, Trekking (Doğa yürüyüşü), Bisiklet turizmi, Dağcılık, Balon turizmi, Akarsu turizmi (Rafting), Sualtı dalış, Yamaç paraşütü, Tarım ve çiftlik turizmi, Atlı doğa yürüyüşü.
- **Polat'ın (2006) Gruplandırması:**
 - **Öğrenmeye Dayalı:** Botanik, Kuş Gözlemciliği, Foto Safari, Çiftlik, Mağara.
 - **Eğlenmeye Dayalı:**
 - *Maceraya Dayalı:* Dağ, Balon, Yamaç Paraşütü, Akarsu.
 - *Sportif Eğlenmeye Dayalı:* Bisiklet, Sualtı Dalış, Atlı Doğa, Olta, Trekking, Av.
 - **Dinlenmeye Dayalı:** Kamp/Karavan, Yayla.
- **Faaliyet Detayları:**
 - **Yayla Turizmi:** En geniş alana sahip yayla: Trabzon Yılantaş Yaylası.
 - **Dağ Turizmi:** Önemli dağlar: Ağrı, Beydağlar (Antalya), Erciyes (Kayseri), Bolkar (Mersin), Aladağlar (Niğde), Kaçkar (Rize), Mercan (Tunceli), Süphan (Van).
 - **Mağara Turizmi:** Türkiye'nin en uzun mağarası: Isparta Pınargözü. En derin mağarası: Mersin Peynirlikönü.
 - **Tarım ve Çiftlik Turizmi (ÖNEMLİ FARK):** Tarım turizmi *gönübirlik* olabilirken, Çiftlik turizminde genellikle *geceleme* olması beklenir.
 - **Trekking (Doğa Yürüyüşü) (ÖNEMLİ FARK):**
 - *Hard trekking:* Zorlu, dağcılık bilgisi ve malzeme gerektiren, uzun süreli yürüyüşler.
 - *Soft trekking:* Rahat, her kondisyon seviyesine uygun, genellikle *gönübirlik* yürüyüşler.
 - **Kuş Gözlemciliği:** Türkiye'nin zengin olmasının nedenleri: Zengin **sulak alanlara** sahip olması ve **kuş göç yolları** üzerinde bulunması.
 - **Av Turizmi:** A grubu seyahat acenteleri yapar. İlk izinli av 1981'de Antalya Düzlerçami'nda (dağ keçisi, domuz) yapılmıştır.
 - **Akarsu Turizmi (Rafting):** Başlıca nehirler: Çoruh, Köprülüçay, Dalaman, Melen.

D) Ekoturizmin Etkileri (Olumlu ve Olumsuz)

1. Çevresel Etkiler (Genellikle Olumsuz):

- Eğer **taşima kapasitesi** aşılırsa, ekoturizm kitle turizmine dönüştürbilir.
- **Aşırı kalabalık:** Çevresel stres ve yaban hayatı davranış bozukluğu (stres, yer değiştirmeye).

- **Aşırı yapılaşma:** Mimari açıdan görsel kirlilik, doğallığın bozulması.
- **Yol ve patikalar:** Doğal hayatı zarar, su yollarının değişmesi.
- **Motorlu ulaşım (Safari araçları vb.):** Yaban hayatını rahatsız etme, hava/gürültü kirliliği.
- **Çöpler:** Görsel kirlilik, yaban hayatının çöple beslenmeye alışması.
- **Tahripçilik ve Hatıra eşya toplanması:** Doğal/kültürel değerlerin kaybı.
- **Örnekler:**
 - Kenya: Safari faaliyetleri çita popülasyonunu yok olmanın eşiğine getirmiştir.
 - Yellowstone: Turistlerin bıraktığı çöpler ayıların yaşam alanlarını terk etmesine ve ölmesine neden olmaktadır.
 - Filipinler/Maldivler: Resort inşaatı için mercan kayalığı kazısı ve dinamitlemesi.

2. Ekonomik Etkiler:

- **Olumlu:** Yerelde yaşayanlar için *istihdam* (rehberlik, şoförler), *ilave bölgesel gelir* (park giriş ücretleri, yöresel sanat/zanaat satışı), küçük konaklama olanakları.
- **Olumsuz:** Su ve enerji gibi kaynakların aşırı tüketimi, bölgedeki *fiyatların artması*, yerel halk için su/elektrik kesintileri.

3. Sosyo-Kültürel Etkiler (Olumsuz):

- Kumar, suç oranları, alkol tüketimi gibi faaliyetlerde artış.
- Dilde ve yerel kültürde erozyon (bozulma).
- Yerel toplulukların kendi topraklarından ve doğal alanlarından mahrum bırakılması.
- Hızlı nüfus artışı, sosyal ilişkilerde bozulmalar.
- HIV/AIDS gibi bulaşıcı hastalıklarda artış.

BÖLÜM 4: SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE YAVAŞ TURİZM

A) Sürdürülebilirlik

1. **Sürdürülebilirlik Tanımı:**
 - Ekosistemdeki tüm çeşitliliğin ve yenilenemez kaynakların **gelecek nesillere aktarılabilmesi** için, insanın ekosistem üzerindeki olumsuz etkilerinin sistemin **taşıma kapasitesinin** üzerine çıkmayacak düzeyde tutulmasıdır.
2. **Brundtland Tanımı (1987):**
 - "Dünyada yaşayan insanların, **gelecek nesillerin yaşam haklarını gasp etmeden** yaşamlarını sürdürmeleri."
3. **Sürdürülebilirliğin 3 Boyutu (ÖNEMLİ):**
 1. **Ekonomik Sürdürülebilirlik:** (Adil paylaşımı ifade eder)
 2. **Sosyal Sürdürülebilirlik:** (Katılımı ifade eder)
 3. **Çevresel Sürdürülebilirlik:** (Doğal kaynakların korunmasını ifade eder)

B) Yavaş Hareketi (Slow Movement) ve Cittaslow

1. **Slow Food (Yavaş Yemek) Hareketi:**
 - **Doğuşu:** İtalya'da 1980'lerin sonunda **fast food** akımına, tek tipleşmeye karşı çıkan uluslararası bir harekettir.

- *Odac Noktası*: Otantik ürünler, yerel mutfağı ve gastronomi kültürünü önemser.
- *Kurucusu: Carlo Petrini* (1989).
- *Felsefesi*: Herkesin "İyi, Temiz ve Adil Yiyecek" (Buono, Pulito e Giusto) hakkı olduğunu savunur.
- *Amaçları*: Biyoçeşitliliği ve kültürel mirası korumak, yerel üreticiye destek olmak, lezzet eğitimleri vermek.

2. Cittaslow (Sakin Şehir):

- *Tanım*: "Slow Food" felsefesini kentsel boyuta taşıyan bir **şehirler birliğidir**.
- *Etimoloji*: İtalyanca "Citta" (Şehir) + İngilizce "Slow" (Yavaş).
- *Amacı*: Küreselleşmenin şehirlerin dokusunu, yaşam tarzını standartlaştırmamasını ve yerel özelliklerini yok etmesini engellemek.
- *Ne Değildir?*: Yavaş Kent olmak *geriye gitmek veya eskide yaşamak değildir*. Teknolojiye karşı çıkmak *değildir* (aksine, belediye hizmetlerinin internete taşınmasını teşvik eder).
- **Türkiye'de Cittaslow**: Türkiye bu kavramla ilk defa 2009 yılında **İzmir'in Seferihisar ilçesinin üyeliği ile tanışmıştır**. (Günümüzde 27 üye şehir bulunmaktadır).

C) Yavaş Seyahat (Slow Travel)

1. Yavaş Seyahat Tanımı:

- Tanışılan insanlarla ve ziyaret edilen mekanlarla hoş vakit geçirmek için yavaş *hızda* (örn. yaya, bisiklet, tren) yapılan seyahattir.
- Slow Food felsefesinden modellenen, **havayolu ulaşımının olmadığı** doğa dostu seyahattir.
- *Felsefesi*: Sadece yavaş olmak değil, *doğru tempoyu yakalamak*, kaliteyi miktarın önüne koymaktır.

2. Yavaş Seyahatin Unsurları:

1. Düşük Karbonlu Turizm
2. Seyahat ve Destinasyon Deneyimi (Yerel halkla kaynaşma)
3. Çevresel Kaygılar
4. Ulaşım Türü

3. Karbon Salınımı ve Ulaşım (ÖNEMLİ):

- Turizm endüstrisinde karbon salınımının **%88'i ULAŞIMDAN** kaynaklanır. (%8'i konaklama, %4'ü faaliyetler).
- **Ulaşım Türüne Göre Karbon Miktarı (kg/yolcu/km):**
 - Uçak: 0.135 (En Yüksek)
 - Araba (Benzin): 0.121
 - Tren: 0.033 (Düşük)
 - Yürüyüş / Bisiklet: 0 (Sıfır)

D) Yavaş Turizm ve Yavaş Turist

1. Yavaş Turizm Tanımı:

- Belirli bir tabiat, manzara, kültür, gastronomi, tarih ve geleneklerin tadını çıkararak gerçekleştirilen, sorumlu ve yenilikçi bir turizm türüdür.

2. Yavaş Turist Tipleri (ÖNEMLİ FARK):

- "Yoğun (Hard) Yavaş Turistler":
 - *Esas motivasyonu çevresel kaygılardır.*
 - Seyahat deneyimini yavaş seyahat yoluyla yapar (bisiklet, yürüyüş).
 - Doğa dostu faaliyetlerde bulunur, yerel halktan faydalananır, bulunduğu yerde *daha uzun süre kalır*.
- "Yumuşak (Soft) Yavaş Turistler":
 - *Ana amacı çevresel kaygı değildir.*
 - Yine de yerel kültüre ve yiyeceklerle önem verir, ancak dinlenirken bunlarla tam anlamıyla (Yoğun turist kadar) ilgilenmeyebilir.